

Ett pensionssystem med problem

I dag finns en vida spridd uppfattning om att pensionerna blir sämre än man har blivit lovad. Pensionärernas organisationer protesterar, liksom de fackliga organisationerna, som kräver förstärkning av tjänstepensionerna. Uppfattningen är att pensionerna inte når upp till en rimlig nivå.

Tidigare socialförsäkringsministern Ulf Kristersson, då ordförande i pensionsgruppen, beskrev reglerna när han fick frågor om vad som är en rimlig pension. "Det går inte att svara på, pensionen blir i detta system det den blir, beroende enbart på hur mycket avgifter som har betalats in och hur länge man arbetar", blev svaret.

Och Annika Strandhäll, nu ordförande i pensionsgruppen, svarar i januari 2016 i SvD insikt på frågan om pensionerna är rimliga, att hon "tycker att man måste titta på detta".

Det råder alltså enighet mellan de fem partierna i pensionsgruppen att begreppet "rimlig pension" inte finns i vårt pensionssystem.

Det finns anledning att notera att Kristersson har rätt i sin beskrivning av det nuvarande systemet. Pensionerna "blir vad de blir", givet inbetalade avgifter. Detta överför alltför stora risker på den enskilde som hamnar i en omöjlig situation när det gäller att planera sin ålderdom. Ett reformerat och delvis helt annorlunda system behövs därför. Ett system som grundar sig på tydliga värderingar, som går att förstå och som står under politiskt ansvar. Det skall innehålla en rimlig avvägning mellan pensioner, pensionsålder, avgifter och skatter. Det skall vara rättvist och det skall slå vakt om dem med tunga arbeten och dem med låga löner.

Ett samlat reformförslag

I min bok Pensioner på villovägar finns mitt samlade förslag. Där finns som bakgrund

- ATP:s funktion och dess sakliga och politiska problem
- Framväxten av det nya pensionssystemet
- Det nya systemets principiella uppbyggnad
- Hur det nya systemet fungerar, vad som är dess problem
- Den svenska och internationella debatten om välfärd i allmänhet och pensioner i synnerhet

Detta är skälen till det förslag till reformerat system som jag presenterar i min bok Pensioner på Villovägar, ett förslag som finns refererat i februarinumret av tidningen Pensioner och förmåner. Den artikeln kan läsas på länken

<http://kg-scherman.se/wp-content/uploads/2016/03/Pensioner-o-Formaner-feb.-2016-Tema-2.pdf>

Förslaget innebär att den inkomstrelaterade pensionen görs om totalt och att nivåerna i grundtryggheten höjs. Avgifter och skatter ökar. AP-fonderna används för samhällsliga investeringar.

I det följande finns helt kort en genomgång av den principiella bakgrunden till utformningen av förslaget.

Grundtryggheten

I det svenska pensionssystemet får den som har endast en låg inkomstrelaterad pension en garantipension, i vissa fall äldreförsörjningsstöd, och bostadstillägg. Dessa tillägg är inkomstprövade, garantipensionen enbart mot den inkomstrelaterade pensionen. Dessa särskilda system fasas successivt ut genom att inkomstgränserna som bestämmer när och hur de skall reduceras inte följer lönerna.

Är man sjuk eller arbetslös och i vissa andra situationer betalas avgifter in av staten. Men omfattningen av dessa avgifter som andel av människors löner blir mindre och mindre. Det hänger samman med att lönerna stiger utan att de här särskilda tillskotten har tillåtits hänga med. Detta är en angelägen fråga som hör ihop med behovet att förbättra sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna.

Garantipensionens nivå var när den ursprungligen bestämdes närmare 45% av medellönen, idag är den strax över 30%. Inga motiv alls har givits för varför man låter den släpa efter. Detta drabbar dem som under sitt yrkesliv har haft låg lön, haft svårt att få arbete, arbetat mycket deltid. Att dessa grupper pressas så här är inte rimligt. Garantipensionen bör höjas kraftigt och sedan skrivas upp motsvarande lönerna inte bara priserna som det nu har varit..

Strukturella insatser återskapar ett politiskt ansvar för de inkomstrelaterade pensionerna

AVSKAFFA DEN S.K. BROMSEN

Ett system som det svenska, där den inbetalade avgiften för varje individ vid givna yttre omständigheter entydigt bestämmer pensionens storlek, endast beroende av vid vilken ålder den tas ut, är inte långsiktigt stabilt. Det går inte att konstruera något konventionellt index som alltid säkerställer balansen. Och avgiften kan inte höjas för att komma till rätta med uppkomna obalanser. Det beror på att om avgiften höjs så skapas nya pensionsrätter som hotar balansen i framtiden.

Stabila finanser kan i ett sådant system säkerställas endast med en mekanism som grundar sig på en bedömning av pensionssystemets egna finanser. Sverige är ensamt i världen om att ha skapat en sådan mekanism. Det är den s.k. bromsen. Oberoende av vad som är orsaken till att en obalans har uppstått sänker den pensioner och pensionsrättigheter så mycket som behövs för att balansen skall återställas.

Ett slående exempel på hur bromsen fungerar är att om dagens yngre generation drar ner på sin arbetsinsats, t.ex. genom att förskjuta inträdet i arbetslivet, så sänker bromsen dagens pensioner. Detta för att så mycket som möjligt säkerställa att pensionerna i framtiden, dvs. för just den generation som dragit ner sin arbetsinsats, skall kunna betalas utan bromsning!

Nu finns det anledning att poängtera att den här funktionen av bromsen inte var förutsedd. När den konstruerades var uppfattningen att den skulle komma att träda i funktion enbart i exceptionella situationer. Verkligheten har blivit en annan. Följande illustrerar

- Det hela började, det var då tidigt 90-tal, med optimistiska prognoser om vilka pengar som skulle behövas för att leverera det som utlovades.
- Grundat på dessa prognoser trodde man att det skulle finnas pengar över i AP-fonderna, de kunde föras över till statsbudgeten. Men det förklarades uttryckligen att en sådan överföring inte alls skulle påverka pensionerna.
- Nya prognoser visade att den finansiella situationen hotade att bli ansträngd. Då konstruerades BROMSEN, som ser till att pengarna alltid räcker.
- Men bromsens inverkan på pensionerna antogs i alla praktiska fall vara försumbar. Maj Inger Klingvall, då ansvarigt statsråd, sa: Det skulle behövas väldigt dramatiska händelser för att bromsen skulle slå till, att halva befolkningen flyttade till Tyskland var hennes dräpande beskrivning.
- Det var emellertid inte svårt att se att detta påstående var fel, att bromsen snart skulle komma att träda i funktion. Men detta ville man inte höra talas om. Berit Andnor, då socialminister, och övriga politiker bakom reformen skrev i november 2005 att

bristande kunskap och information om hur pensionerna kommer att se ut bidrar till osäkerhet. Detta har tyvärr använts av ett fåtal debattörer – t ex här på Brännpunkt den 22 november – för att sprida en felaktig bild av hur mycket pensionerna kommer att ge, och att pensionssystemets finanser skulle vara i fara.

- Några år senare, 2010, blev läget akut. En rejäl bromsning strax före valet var nödvändig enligt de formler som styr. Då gjordes en ändring i formlerna och därmed försköts en stor del av neddragningen till 2011, dvs. till året efter valet!
- Och bromsen fortsätter att ligga i. 2014 lanserades nya ändringar i formlerna. Som kommer att leda till nya omfördelningar i tiden men inte tar bort minskningen av pensionerna.

Bromsen har varit i funktion fr.o.m. 2010. På fem år, t.o.m. 2014 hade den sänkt pensionerna med i genomsnitt 600 kronor i månaden. Det kommer att fortsätta under många år till. Detta är inte rimligt. Bromsen har lett till helt andra konsekvenser än vad som förväntades när den infördes.

Slutsatsen är att om man vill ha ett pensionssystem med en ekonomiskt och socialt fungerande balans mellan pensioner, pensionsålder, avgifter och skatter så kan det svenska systemet inte fungera. Att lova en för alltid oförändrad avgift är lika ansvarslöst som att garantera att vad som än händer så behöver inte pensionerna reduceras.

Ett första steg för att skapa ett balanserat system under fortlöpande politiskt ansvar är att avskaffa bromsen och dess orsak; den omedelbara kopplingen mellan avgift och pension. Med tekniska termer innebär det att gå från ett avgiftsdefinierat till ett förmånsdefinierat system.

Som vi skall se går det att konstruera alternativa system utan att släppa kravet på en ansvarsfull finansiering. Först behöver emellertid premiepensionen diskuteras, även det är ett system som är helt styrt av inbetalade avgifter.

AVSKAFFA PREMIEPENSIONEN OCH SKAPA ETT SAMMANHÅLLET SYSTEM DIT ALLA AVGIFTER GÅR OCH GER PENSIONS RÄTT DÄR

Dagens system innehåller två delsystem, den s.k. inkomstpensionen och premiepensionen (PPM) Med ett grundsystem som, till skillnad från det svenska, innehåller en politisk uppföljning och ett politiskt ansvar kunde det finnas skäl för ett inslag som PPM erbjuder. Man brukar tala om att "sprida riskerna" och att den typen av system ger en känsla av ansvar för den egna pensionen

Men det finns också starka skäl emot att ålägga människorna ett sådant obligatoriskt system, även om grundsystemet skulle innehålla ett politiskt ansvar.

Ett skäl är att skillnaderna mellan individers pension kan bli mycket stor beroende av vilket val av fonder man gör. Det är i praktiken nästan omöjligt för människor att välja "rätt".

Ett andra skäl är de kalkyler som individerna serveras från fondförsäljare och andra. De behövs inte mycket i "extra avkastning" för att den kommande pensionen skall framstå som hyggligt bra. Intresset för pensionssystemet och det politiska ansvaret förbyts i jagande efter avkastning och tro på att med rätt fondval skall allt nog ordna sig.

Men även om det skulle vara så att fonderna på lång sikt i genomsnitt ger större avkastning än vad grundsystemet kan erbjuda, ett påstående som redan det ifrågasätts av många framstående nationalekonomer, så kvarstår stora risker för den enskilde, risker som hon inte själv kan hantera. Det gäller situationen i anslutning till hur man skall agera när pensionsåldern närmar sig. Detta faktum är ytterligare ett skäl, ett tredje, mot PPM. Låt oss se närmare på det.

När pensionsåldern närmar sig måste den enskilde fundera över några svåra frågor.. När skall man gå i pension, hur skall man disponera sitt sparande inför pensionen? Låt oss se på hur situationen skulle bli för herr Pettersson och fru Andersson, om PPM-systemet hade varit i full funktion när finanskrisen 2008 inträffade.

Herr Pettersson gick i pension i augusti 2007. Tack vare uppgången på börserna åren före blev hans pension c:a 13 000 kronor per månad, varav 2500 kronor från PPM. Fru Andersson är lite yngre, hon hade sedan länge planerat att gå i pension i december 2008. Hon hade också gjort upp med arbetsgivaren om detta. Men nu hade hennes PPM - fonder fallit med 40%, hennes pension blev bara 12 000 kronor. Hon förlorade, jämfört med herr Pettersson, 1000 kronor per månad för resten av livet.

Teoretikerna säger: Man måste planera, måste se om sitt hus, byta till mindre riskbärande placeringar i god tid, eller ligga kvar med fonder tills det hela ordnar upp sig. Eller skjuta på pensioneringen. Men vad är god tid? Regeringarna kunde inte ana vad som skulle hända 2008. Hur skall då vanliga människor kunna göra det? Att ligga kvar med fonderna, vad betyder det? Är det sunt att vänta på nya uppgångar, som sedan bara utmynnar i nya nedgångar. Och vilka fonder skall man då välja? Slutligen: Skjuta upp pensioneringen? Vem tror att fru Andersson skulle kunna gå till arbetsgivaren och säga: Jag har ångrat mig, jag vill stanna kvar tills marknaden blir bättre. I ett läge när varslen duggar tätt och arbetsgivarna söker alla möjligheter att minska sin personal.

Andra kanske säger: Nu är olyckskorparna ute och far. Situationen 2008 var exceptionell. Nja, blir svaret, bara sju år före den senaste krisen rasade börserna på samma sätt, då hade situationen för våra exempelpersoner varit densamma som den här beskrivna. Och så kommer det att fortsätta.

Ett fjärde skäl mot ett system som PPM är att det är obligatoriskt. Det talas mycket om det egna ansvaret, om att människor har rätt att välja, då får de också bära följderna. Men det resonemanget hoppar över den grundläggande frågan. Att det inte är rimligt att ålägga alla människor att intressera sig för och bära konsekvenserna av utvecklingen på de finansiella marknaderna.

I sammanhanget är det viktigt att observera att det är ett val bland andra val att avstå från att välja. En aldrig så framgångsrik ickevalsfond ändrar inte på relevansen av de skäl som radas upp här.

Ett femte skäl mot PPM är att det skymmer ansvaret för grundsystemet. Genom generella prognoser som utgår från en genomsnittlig överavkastning på aktier döljs både utvecklingen av pensionerna som kommer från grundsystemet och de risker på kort och långt sikt som investeringar på finansmarknaderna för med sig.

Slutsatsen blir att PPM bör avskaffas och samordnas med ett reformerat grundsystem, ett förmånsdefinierat system med bibehållen ansvarsfull finansiering. Redan placerade pengar skall naturligtvis inte röras.

ETT ÅTERSKAPAT POLITISKT OCH FINANSIELLT ANSVAR

I ett förmånsdefinierat system bestäms pensionens storlek av hur länge man har jobbat, när man går i pension och vilken lön man har haft, medan avgiften bestäms så att den totalt sett ger de inkomster som behövs för ett långsiktigt stabilt system. Det blir politikernas ansvar att följa och vid behov justera dessa parametrar, liksom att se till att den finansiella utvecklingen är hållbar, samtidigt som det gäller att se till att det finns ett rimligt och väl avvägt grundskydd.

Ytterst handlar det om att skapa en ekonomiskt och socialt fungerande balans mellan pensioner, pensionsålder, avgifter och skatter. Balansen måste ta hänsyn både till samhällets behov av att människor arbetar och därigenom bidrar till finansieringen av gemensamma

behov, försvar, polis och sjukvård kan nämnas som exempel, och de enskildas möjlighet att svara upp mot kraven.

Det bör betonas att detta är det generella krav som ställs på politikerna i alla länder med offentliga pensionssystem. Tyvärr har detta ansvar i det förgångna ofta försumrats och ersatts av oansvariga löften. Sverige är det enda land som lyckats skapa ett system där den långsiktiga finansiella balansen är garanterad vad som än händer. Men det är alltså till priset av att balansen i övrigt inte är påverkbar.

Det måste finnas andra sätt att konstruera pensionssystemet så att både sociala hänsyn och finansiella restriktioner får sin rätta plats. Exempel finns ute i världen, t.ex i Tyskland, Japan och Kanada. Det senare framstår som det som fungerar bäst.

Skillnaden mot idag ligger i att ett politiskt ansvar har återskapats. Det går inte längre att hänvisa till automatiska former, till oklarhet om vad en rimlig pension är.

EN OTYDLIG DEBATT OM PENSIONSÅLDRAR ERSÄTTTS AV EN LAGSTADGAD "NORMAL PENSIONSÅLDER" VID VILKEN "FULL PENSION" KAN PÅRÄKNAS.

Ett första krav på ett system som möjliggör en medveten balans är att alla ingående parametrar i balansen är tydligt definierade. Så är det inte i Sverige. Endast begreppen pension, avgift och skatt är entydigt bestämda. En tydlig utgångspunkt för alla diskussioner, en "normal pensionsålder" behöver införas, liksom en formel för hur stor en "full pension" skall vara.

"Vi har ingen pensionsålder i det nya pensionssystemet" påstås det ibland. Samtidigt kan man konstatera att begreppet pensionsålder används i många olika betydelser. Begreppet används bl.a. för

1. Genomsnittsåldern för när människor faktiskt går i pension
2. Lägsta åldern när man får börja ta ut pension. I dag är den
  - a. 61 år för den inkomstrelaterade pensionen
  - b. 65 år för garantipension
3. Högsta åldern för skyddet enligt LAS. I dag är den 67 år.
4. En annan viktig tidsgräns, som tidigare och närmastoreflekterat har förknippats med pensionsåldern är den som är åldersgräns för hur länge man kan få socialförsäkring, såsom sjukpenning, förtidspension och arbetslöshetsförsäkring. I dag är den åldern 65 år.

Till slut insåg Pensionsmyndigheten att ett begrepp, som återknyter till ursprunget, behövdes, nämligen Behövlig pensionsålder". Det är den ålder till vilken man behöver arbeta för att, något förenklat, uppnå "en hygglig pension". Den åldern är redan i dag i praktiken över 66 år, för yngre handlar det om 69.

Problemet med begreppet "behövlig pensionsålder" är att den framställs som en till intet förpliktigande prognos, inget som politiker behöver ta ställning till. Vad som är en "rimlig pension" och vad som kan anses vara en "normal pensionsålder" är fortfarande lika oklart. Innebörden av Kristerssons tidigare redovisade kommentar står med ens klar. Det han svarar är att det *för honom inte spelar någon roll vad som händer med pensionerna, hans enda intresse är att just den avgift som bestämdes 1994 för alltid hålls oförändrad.*

Motsvarande klarhet uppstår också om det som Strandhäll svarar: Faktum är att *hon inte har någon uppfattning om vad en rimlig pension är.* "Vi måste titta på det" säger hon. Med dagens ordning finns ett viktigt tillägg, nämligen *"om Kristersson inte vill ha en uppfattning i om vad som är en rimlig pension så blir det heller ingen. För vi är låsta av en överenskommelse från 90-talet om att vi alltid måste vara överens om något alls skall hända."* Och Kristersson får som han vill, inga höjda avgifter blir aktuella, vad som än händer med pensionerna.

Mitt förslag är att det i lag fastställs vad en "full pension" är och hur den förhåller sig till inkomsterna under livet men också hur många år som man skall ha jobbat för att få den pensionen. Vidare vid vilken ålder, den "normala pensionsåldern", man får ta ut pensionen utan reduktion. Med detta skapas en balans mellan allmänna och enskilda intressen, som också självklart medför att åldersgränsen i det sociala skydds nätet skall vara samma som denna pensionsålder. Behovet av särskilda insatser för utsatta grupper kommer också på bordet. Man återskapar ett politiskt ansvar för att hävda vad samhällsekonomin fordrar men även för att människor ges rimliga möjligheter att möta kraven.

Med en sådan ålder och en tydligt definierad "full pension" uppnås en rimlig utgångspunkt för hur systemet i övrigt skall utformas.

Det är ett sådant system som refereras i Pensioner och förmånen och kan studeras i alla detaljer i boken *Pensioner på villovägar.*

En detaljfråga av stor vikt rör användningen av pensionsfonderna

Gör om statsbudgeten, inrätta en kapitalbudget för verkliga investeringar, obs verkliga (!) investeringar, använd det svenska folkets obligatoriskt insamlade pengar för att stärka samhällsekonomin.

ETT ALLTFÖR SNÄVT SYNSÄTT

Under loppet av 2015 diskuterades ett förslag om ändrade regler för AP-fondernas placeringar. Förslaget hamnade i papperskorgen till följd av intensivt motstånd från AP-fonderna själva. Och man kan i efterhand konstatera att detta kanske var bra. Utrymme skapas därmed för mer djupgående diskussioner om vad som är till "största möjliga nytta för pensionerna" som förslaget portalparagraf löd.

Det framgick att enbart genom att sträva efter avkastning i snäv pekuniär bemärkelse, om ock med beaktande av vissa principer, kan "största möjliga nytta för pensionerna" uppnås. Något utrymme för att sätta annat än avkastningen i centrum gav alltså inte förslaget.

Men, jag hävdar att "största möjliga nytta för pensionerna" bättre kan uppnås på annat sätt än genom att enbart fokusera på den omedelbara avkastningen av gjorda investeringar. En avkastning mätt på det sättet är nämligen inte detsamma som den samhällsekonomiska lönsamheten. Ökad sysselsättning och förbättrad produktivitet i ekonomin är avgörande för goda pensioner, det är ett budskap som ständigt upprepas och alltid behöver hållas i minnet. För detta behövs investeringar, bl.a. i infrastruktur som det allmänna är ansvarigt för.

På motsvarande sätt har man numera insett att "bästa möjliga avkastning" för ett visst projekt, ett visst företag inte alltid kan få vara ensamt avgörande för hur strategiska ägare skall agera. Jämför en artikel i Dagens Industri 17 november 2015. "Sälj inte Eriksson" är rubriken. Artikeln avslutas så här: "Att från både politiskt och privat håll sträva efter att behålla viss infrastruktur i landet i form av storföretag är helt nödvändigt för den ekonomiska utvecklingen". Så rätt så rätt och en flagrant brytning med vad SNS och andra drev under 80 och nittio-talen. Ett memento för diskussioner om gemensamma strategiska intressen, som inte alls behöver leda till att staten tar över olönsamma företag eller detaljstyr företagsamhetens villkor. Men som utgår från att staten inser att företag med ägare, huvudkontor, forskning och utveckling i Sverige har ett värde utöver utdelningen till aktieägarna. Och agerar därefter, bl.a. i en medveten satsning på en effektiv infrastruktur.

KAPITALBUDGET MED MÖJLIGHET TILL LÅN I AP-FONDERNA

Som det nu är begränsar statens budget i onödigt hög grad utrymmet för nödvändiga investeringar. Infrastrukturministern säger: "Regeringen vill öka investeringarna i infrastruktur men statens finanser är ansträngda" och drar slutsatsen att vi måste öka den privata finansieringen av sådana investeringar. Det är budgetens utformning som leder till denna slutsats. Där ställs investeringar mot driftutgifter inom en gemensam ram. Om emellertid investeringen lämnas till privata aktörer, s.k. OPS-investeringar, så redovisas de inte som utgifter i den offentliga budgeten.

Steget borde inte vara långt till att koppla ihop de här frågorna. Skapa en kapitalbudget som kan finansieras med lån och tillåt lån, självfallet mot skälig ränta, i AP-fonderna för finansiering av angelägna och långsiktigt viktiga investeringar. Vidare behövs regler som gör att sådana investeringar inte måste konkurrera med allsköns onyttiga investeringar i kontokortsföretag, spekulation i hur priserna på olika råvaror ska utvecklas, derivat som återspeglar gissningar om framtida prisutveckling mm. Även om avancerade "placeringsmodeller" antyder att sådana placeringar ger överlägsen avkastning så bör de inte få inkräkta på vad som faktiskt är långsiktigt nyttigt: En väl fungerande modern infrastruktur inom landet.

ETT KOMPAKT MOTSTÅND MOT VARJE FÖRNYELSE

Hur Svenskt Näringsliv ser på de här frågorna framgick i samband med diskussionen om det här förslaget men också i tidigare sammanhang. Men de är, som de själva framhåller, på intet sätt ensamma. Och deras åsikter har en lång tradition.

Margit Gennser, moderaternas representant i pensionsarbetsgruppen, som arbetade fram det nya pensionssystemet, beskriver i boken; *Pensionsreformen Ideologi och politik*, Timbro 2008, sitt engagemang i konstruktionen av ett nytt pensionssystem. Hon diskuterar bl.a. PPM-systemet som hon var mycket nöjd med. Så här skriver hon:

”Sparandet i premiereservfonderna minskade den relativa omfattningen av sparandet i AP-fonderna. Detta var ett politiskt mål som borgerliga politiker strävat efter ända sedan AP-fonderna kom till år 1960.”

Och längre fram fortsätter hon:

”ATP-systemet var redan från början delvis fonderat. Problemet var att fondens uppgifter och användning inte från början var särskilt genomtänkta. Fondbildningens ursprungliga syfte var att kompensera det bortfall av långsiktigt sparande som skulle bli följderna av införandet av ATP.

Inrättandet av AP-fonden 1960 innebar således att privat sparande socialiserades. Detta fick en rad negativa effekter på kapitalförsörjningen för framför allt den mindre och medelstora företagsamheten, samtidigt som AP-fondens medel användes för att finansiera de allmännyttiga bostadsbyggandet. Detta innebar att den effektivitetshöjande konkurrensen om knappa kapitalresurser, som krävs för tillväxt och utveckling, kom på undantag.”

Av senare datum men samma uppfattning är nationalekonomerna Kruse och Ståhlberg. De är experter som har haft en stor betydelse för utformningen av vårt pensionssystem. I en artikel i *Ekonomisk Debatt* våren 2015 berör de AP-fonderna och hur de ursprungligen användes och skriver bl.a.

”Men ett bekymmer med den tidigare hanteringen är att normala investeringskalkyler inte genomfördes. Pengarna framstod som ”billiga”, vilket gav en överinvestering som inte svarade mot samhällsekonomisk nytta. Vi fick en mängd bostäder utan att betala vad de faktiskt kostade. Alternativa, mer lönsamma investeringar fick stryka på foten till förfång för effektivitet och framtida pensioner.”

MEN VÄRLDEN HAR INTE STÅTT STILLA

Det här motståndet mot varje förändring, hårt och oföränderligt som det är, möter faktiskt ute i världen nya idéer. En ny insikt växer nämligen fram.

Tidningen *the Economist* skrev 26 oktober 2013 i anslutning till en genomgång av en nyligen publicerad OECD-rapport en artikel om behovet av att kanalisera pensionsfonder till offentliga infrastrukturinvesteringar:

“It might seem like a marriage made in heaven. Infrastructure projects take a long time to build but then deliver cashflows over an extended period. Pension funds have liabilities that stretch over several decades. Why not get the latter to finance the former?”

EU har tagit initiativ och pekat på samma behov. En översikt över det arbetet kan man finna i en kommunikation från kommissionen publicerad 27 mars 2014. En rapport av senare datum är COM(2015) 468 final, daterad 30.9 2015. Några citat får belysa:

Ett avsnitt om behovet av att utveckla reglerna som omgärdar långsiktiga investeringar inleds med följande stycke:

3.1. Improving the investment environment through the regulatory framework

The regulatory framework is a significant factor in the decision making of investors for long term investments in particular. Large institutional investors are natural providers of such funds. Insurance companies, pension funds and newly formed debt funds can benefit from the stable revenue streams from infrastructure debt that match longer-dated liabilities. Some banks are also active participants in infrastructure financing alongside national promotional banks.

Ett avsnitt om behovet av investeringar inleds på följande sätt:

3.2. Supporting long term and infrastructure financing

The scale of the crisis and the nature of the recovery have left a large infrastructure investment gap in the EU economy. The European Investment Bank (EIB) estimates that the total cumulative infrastructure investment needs in the EU could reach up to EUR 2 trillion for the period up to 2020.³⁷

Att sparade pengar behöver användas för att förbättra samhällets infrastruktur och att det inte bör slösas på konsumtionskrediter eller annat onyttigt råder det alltså numera bred enighet om. Vad som återstår att diskutera är hur man bäst ordnar så att de sparade pengarna hamnar i denna nyttiga användning. Delade meningar kan säkert finnas i den frågan. Steget till att staten faktiskt tar ett eget ansvar för sin egen finansiering, och använder offentliga pensionsfonder för offentliga investeringar är troligen långt och konfliktfyllt. Men en sak är tydlig klar: dagens Economist, EU och gårdagens socialdemokrater tycks vara överens om att denna nyttiga användning åstadkoms inte av en oreglerad marknad.

Det är en praktisk fråga hur man skall utforma denna ordning så att den inte leder till kortsiktiga prioriteringar. Sv. Näringslivs förslag om att inrätta en styrelse för AP-fonderna direkt under riksdagen kunde kanske var en ordning att pröva. Och besluten om vilka enskilda projekt som skall finansieras kan delegeras till helt opolitiska organ.

ANVÄNDNINGEN AV AP-FONDERNA PÅ 60-OCH 70 TALEN HAR TJÄNAT OSS VÄL, MEN POLITISKT ÖVERMOD FÄLLDE BÅDE DEM OCH PENSIONSSYSTEMET

Motståndet mot varje alternativ användning av dessa fonder är, som vi sett, fortfarande kompakt. Det finns anledning att fråga varför.

Användningen av AP-fonderna på 60- och 70-talen möjliggjorde att bygga bort bostadsbristen, att bygga skolor och daghem och vägar och andra inslag i marschen ut ur klassamhället. Visst, med facit i hand kan vi säga att miljonprogrammets bostadsområden kunde gjorts bättre. Men jämförelsen görs då med vad vi ser omkring oss idag. En korrekt utvärdering måste göras mot de alternativ som faktiskt erbjöds då. Det blir då tydligt att den valda vägen var den bästa tänkbara. Både för landets sociala sammanhållning och för ekonomin. Detta är ett exempel på samhällsekonomisk lönsamhet.

Men varför kapsejsade då tron på det politiska ansvaret? Min mening, som jag utvecklar i detalj i min nyss publicerade bok *Pensioner på Villovägar*, är att dödsstöten utdelades av dem som i ovisthet kopplade löntagarfonderna till AP-fondssystemet. Man trodde att ATP-systemets grundmurade förtroende skulle kunna legitimera de med all rätt misstrodda löntagarfonderna. Resultatet blev det motsatta. AP-fonderna och ATP-systemet repade sig aldrig från den skada som detta tilltag förde med sig.

DAGS ATT GÅ VIDARE

Nu, mer än 30 år senare, borde det vara dags för politikerna att ta tillbaka ansvaret. Att avskaffa regler som gör att vi måste privatisera de offentliga investeringarna och låta Skanska och andra företag ta avgifter för sin medverkan som ligger långt över vad som är rimligt. Att se till att vi får till stånd de offentliga investeringar som är nödvändiga. Med en kapitalbudget för verkliga investeringar, och regler för placering av pensionsfonderna som medför att de används för nationellt angelägna ändamål återtar politikerna ansvaret för att de gemensamma pensionspengarna faktiskt används på bästa sätt, för landets ekonomi och därmed också för framtidens pensioner.

Det är hög tid att se till att nödvändiga investeringar inte hindras av stelbenta och onödiga hinder, ofta tillkomna för att möta helt andra problem än de vi har i dag.